

FIÚK A TÉRRŐL

MOZI A TÉRRŐL

A téren, ahonnan a fiúk jöttek, mozi is van. Egyike a Roxy, Phoenix, Tivoli, Patria és a többi előkelőnevű és tökmaghéjszönyegű mozgókna, ahol csöngetnek mielőtt világos lesz, ahol nyálasan belecuppognak a szerelmi jelene-tekbe és beleavatkoznak a hirigbe, hangosan biztatva Johnnyt és fű-
jolva Billyt, a félszeműt. Ezekről a mozikról néha már azt hiszem, hogy Mándy Iván teremtette őket. De az előkelő nevű és koránkelő közön-
ségű filmszínházak gyerekszobámul szolgáltak. Láttam Joe Smith, az amerikai, Z, a fekete lovast, sőt, Z, a korbácsos embert is, láttam a Dalol a prérít és a Falábút, a Boszorkánykonyhát s a többit is mind. Némelyiket hatszor is. Kívülről tud-
tam a mesét, mégis izgultam a po-
fonokon, üldözéseken, lövöldözése-
ken, fejen összezúzott kocsmaszéke-
ken, levert lámpákon, és azon az ikonográfiai asztalon, ami összeros-
kad, valahányszor valaki négymé-
ter távolságból rázuhan egy horog-
ütés következtében.

Talán messziről kanyarodok neki a filmnek. De hozzátartozik mindez, mert Szász Péter első filmjében gyermekkorom és a saját gyermek-
kora moziának tiszteleg, azt eleve-

níti fel. Ha nem csalódom, a fran-
ciák ezt nevezik a papa moziának,
de mindez nem zavarja őket abban,
hogy odahelyezzék Niemeyer hasáb-
építményei közé az ökölpárbajokat,
a hajszákat, háztétön kergetőzéseket
és azokat a brutális moziizgalmakat,
amiket az amerikai iskola kínált a
világ kis és nagygyerekeinek. Chab-
rol és Philippe de Brocca, vagy
akár Godard is merít ezekből az ele-
mekből. Amint a dohányboltokban
vásárolható most az első Mercedes
Benz kicsinyített mása, vagy egy
Ford modell, ugyanúgy szivárgott
vissza az idejétmúltának tűnt, de
nagyon virulens mozimozgalmasság.
És azon sem csodálkoznék, ha a
Fiúk a térről közönségsikere nyo-
mán ismét feltűzelné a jójoláz.

NEVETÉSBEN AZ ERŐ

Nevetni emberi vonás. Önmagun-
kon nevetni az erő jele. Csak a bi-
zonytalan ember képtelen önmaga
kigúnyolására és lobogtatja kis ere-
nyeit és takargatja-leplezgeti kelle-
metlen tulajdonságait. És a nemzeti
önillúziónyomatok nélkülöznek min-
den humort és iróniát. Rákönnyez-
nek a rosszul értelmezett nemzeti
nagyságra. Miközben a zálogház felé
viszik a nagypapa aranyozott ezüst
zsebóráját, arra gondolnak, hogy

Jelenet a filmből

Kovács István és Stefania Spialek

egykor három tenger hullámai nyaldosták a magyar partokat.

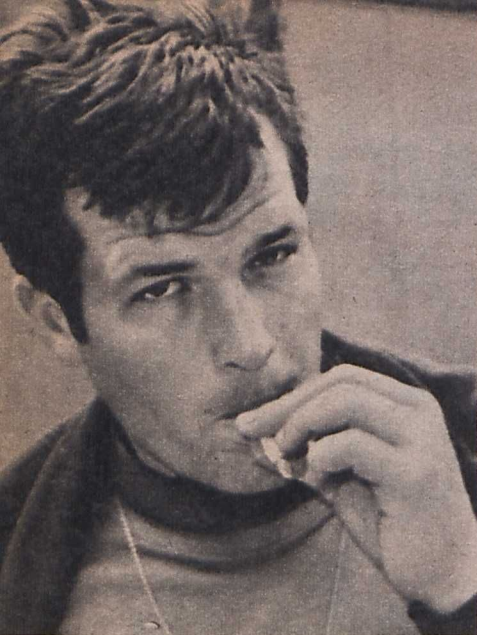
Amikor egy nemzet ráébred, hogy az illúziónál többet ér a józan mérlegelés, a hamis történelmi meséknél jobb a realitás, ha elveti legendáit és számbaveszi valós értékeit és lehetőségeit, akkor megjön biztonsága és reménykedésében a humora is. Nevetni tud most már azon, amin odáig csak sápítózni volt képes vagy csak rezgőhangú ünnepi meghatottsággal tudott szólni róla.

A keményszavú Hideg napok és a gúnyosan vidám Tizedes meg a többiek közeli rokonok. Egyfajta szemlélet és korigény más és más fénytörései.

A Fiúk a térről pedig jellegzetesen az utolsó évek filmfellendülésének és szellemi pezsgésének, kritikus-önkritikus demokratizálódási folyamatának terméke. Nem született volna máskor: és ez legnagyobb értéke is. Tizenöt éve ugyanazt a témát Várkonyi Zoltán szintén a kalandfilm formájába csomagolva kísérte meg feldolgozni a Különös ismertetőjelen, de akkor még több pátoszt és heroizálási fényezést, nagytitást vonzott magával kötelezően a mese, semhogy elég könnyed és természetes legyen. A Fiúk a térről

inkább kapcsolódik Karikás Frigyes írásaihoz, amelyekben finom ironia is beleszövődik a forradalom ábrázolásába, és a vöröskatonákat gyengéd, szeretetteli csipősséggel ábrázolja; de még inkább az a friss kamaszhang (illúziótlan, de nem dezilluzionált szemlélet jellemzi, mint Csillik Gábor könyvét, ezt a friss és őszinte írást), amely modellje lehetett volna ennek a filmnek is, ha a forgatókönyvíró *Hámori Ottó* ehhez nyúl hozzá és nem egy másik korabeli emlékirathoz: *Hollós Ervin* közeljövőben megjelenő visszaemlékezéseihez.

Mindez nem jelenti, hogy a film amellet, hogy humorosan emlékezik vissza az illegális mozgalomra, egyben hiteles is volna. Tömértelen kifogást hozhatnának fel. Számonkérhetnénk a gödi Fészek atmoszférájának hitelességét, az illegális munka reális ábrázolását, a jelmezek és enteriőrök kordokumentumszerűségét. De helytelen volna, ha így tennénk. John Ford westernjeiben sem etnográfiai és történelmi igazságokat keresünk, megelégszünk az erő és a bátorság mitológiájával, egy kicsiny közösség veszély közben való tanulmányozásának lehetőségével és a képi konstrukció hibátlan

Bujtor István

tisztaságával. Szász filmjét, a maga boxolós bájával, lendületes iróniájával, szívesen elfogadjuk olyannak, amilyen.

A történetnek sodra van, iróniát jól vegyít egyfajta nosztalgikus pátosszal és jók a színészek is: Kovács Istvánt első alkalommal láttuk tehetséges jellembrázolóként; Margittai Ági anyaszeretető csitri színésznője találat; Bujtor István nagy-szerű mackós péklegény, Harsányi Gábor hiteles vagány; Huszti Péter úrfiúja, Márton András zsebmetszője, Tahi-Tóth László lomha legénye, Leisen Antal kajla Peches Rudija mind kitűnők. Darvas Iván igazán remek egy kabinetalakításban és Várkonyi Zoltán úgy mond el néhány József Attila-sort, hogy felidéz vele kort és embereket és történelmet és szemléletet.

Más kérdés persze, hogy a film hogyan van megcsinálva. És ebben már nem merném John Fordhoz hasonlítani. Vagyóczy Tibor operatőrt nem akarjuk Ford egyik operatőréhez sem hozzámérni: sem A besúgót fényképező John Augusthoz, sem az Érik a gyümölcs Gregg Tolandjéhez, mégis, egészen minimális követelményeknek azért eleget tehetne. És maga Szász is, aki persze felelős az operatőr munkájáért is,

amikor egy tetszhalott formát elevenített fel, elfeledkezett arról, hogy közben harminc év telt el és néhány filmhelyesírási szabály változott. Nem az akadémiai helyesírás szerint, de a köznyelvben is: ma már így plánozni, vágni és ilyen beállításokat alkalmazni: ügyetlenség. De ez összefügg egy másik problémával.

A BŐSEG ZAVARA

Ez a film tagadhatatlanul Szász Péter filmje. Még akkor is, ha a forgatókönyvet olyan kitűnő író jegyzi, mint Hámori Ottó. Szász filmírói működésének legjellegzetesebb stílusjegyei tűnnek fel, amelyek mindig annak az amerikai filmiskolának a tanításait viselik magukon, amelyekről már a bevezetőben említés tétetett. Van ennek erénye: elsősorban a humorost és a könnyest egységbe fogó forma, amely jellemző a háború előtti hollywoodi iskola minden termékére: a Mrs. Minniventől a Tarzan sorozatig. Az élet teljességét igyekszik könny és mosoly ívében megvalósítani, miközben csak játékos stilizációt nyújt.

Forgatókönyveinek tucatjai közül talán a legjellemzőbb Szászra a Gertler Viktor megrendezte: Láz (1957). Ugyanazzal a horror vacuivel találkozunk mindkét filmben. A kitalátlanságtól való iszonyodás teszi zsúfolttá és fojtogatóan tömötté forgatókönyveit és első önálló rendezését. Minden beállításban geggég hátán. Egyik takarja és rontja a másikat. Vagy ha nem is szívják el egymás elől az életet, az egésznek egy olyan kimódolt kényszeredettséget adnak, ahol kevés helye van az életnek.

A legkergetőzőbb, legbugyutább, legvandálabbban törő-zúzó, mindig lövő, sosem töltő cowboy mozidarabban is ott kell lennie a valóság mámorának, a gyorsaságtól és erőttől, a sebességtől és ritmustól megérezgedett ünnepnap életnek. Ezt keveseljük főként Szász Péter rendezésében.

MOLNÁR GÁL PÉTER